

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 19. januarija 1881.

Obseg: Kmetovalcem in se posebno manjšim kmetom treba je nujne pomoči. — Klic našim deželnim in državnim poslan-
cem iz Vipavske doline. — Cigani — grozen davek. — Krščanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda. (Dalje.) —
Narodno delovanje na glasbenem polji. — „Die Publicistik der Gegenwart“. — Šolske novice. — Ni ne boj rodo-
ljubov naših za narodnost našo nastal še le v novejših časih! — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kmetovalcem in še posebno manjšim kmetom treba je nujne pomoči.

Spisal dr. Jan. Bleiweis.

Ni ne prazno vpitje to, da kmetijstvo od dne do dne bolj propada in da hitre in izdatne pomoči potrebuje, da se reši pogina.

Tako imenovano „agrarno vprašanje“ postalo je resno vprašanje današnjih dni.

Govor, s katerim je Nj. veličanstvo cesar odprl sedanji državni zbor, in Hohenwartova interpelacija: oboje spričuje, da se tudi na višjem mestu priznava živa potreba, da se mora po postavodajni poti kaj odločnega storiti na prid kmetijstvu. Marsikak kmetovalec, naj je še tako priden in varčen, in naj je še tako zavzet za zboljšanje in napredek kmetijstva, se samotěž ne more izkupati iz stisek, ki ga tarejo brez krivde njegove, vzlasti če zaporedoma trpi po vremenskih nezgodah.

Velikanske naloge so tedaj, katere ima pred seboj sedanji državni zbor, ki ima vse to popraviti, kar je nečimurno toliko let zanemaril in zakrivil prejšnji zbor, katerega „liberalna“ večina pod „liberalnimi“ ministerstvi se ni brigala za kmeta prav nič, marveč državni denar na milijone sipala svojim privržencem in celó uravnava zemljiškega davka tako zavlekla, da se je potrosilo kakih 20 milijonov gold. za uravnava zemljiškega davka, pa se vendar — ničesa ni uravnalo! Gluhi in slepi za kmetijstva nadloge in za narodne pravice narodov avstrijskih so gospodovali po svoje in za svoje, prilastivši si celó laži-ime „ustavovercev“ rekši: „mi smo država!“ Uboga taka država!

Kakor rečeno, za blagor kmetijstva se nemčurska klika celó nič ni brigala, čeravno ves svet vé, da ravno kmetijski stan daje državi največ davka v denarjih in s krvjo (vojaki) svojo.

Al pustimo to, kar je — bodi Bogu potoženo — bilo, in obrnimo se do tega, kar je predmet temu spisu, kako namreč naj bi se kmetijstvu pomagalo; vsaj samo s tem, da se očita, česar so pregrešili poprejšnji državni zbori z vlado svojo, in da javkamo o nadlogah kmetijstva, mu ni nič pomagano.

Ker se za trdno nadejamo, da državni zbor prav kmalu prične postavne naredbe snovati na prid kmetijstvu, naj nam je dovoljeno, razodeti svoje misli

o tem, razsodbo pa zaupljivo prepuščaje prevdarku poslancev naših in njihovih enakomislečih družnikov v državnem zboru. Da bi se pa vse potrebne agrarne reforme izvršile na vrat na nos, tega pač nihče ne zahteva, kdor vé, po kolikih sredstvih je treba pomoči.

Dober gospodar prične gospodarstvo svoje s tem, da zmanjša stroške svojega gospodarstva. Varčnost (štedljivost) mora tudi državnemu gospodarstvu biti prvo načelo, kajti s tem polajša davkova bremena kmetovalcem in vsem drugim stanovom. Prihraniti se pa dá državi na milijone stroškov s spremembo dosedanje uprave (Verwaltung), po kateri naj se popusti sedanji strogi centralizem, deželam pa dá več samouprave. Poglejmo le na Hrvatsko, kjer je načelnik vlade odgovoren deželnemu zboru in je tako v eni osebi zedinjena višja deželna oblast. Čemu treba drago plačanih c. kr. okrajnih glavarjev, ko bi nekdanji okrajni komisarji dandanes tem lože ves njihov posel opravili zato, ker so občine mnogo posla prevzele? Čemu toliko v pokoj dejanih nižjih in višjih oficirjev, ki bi še prav lahko svojo službo opravljali? Čemu treba tistih c. kr. dragoplačanih okrajnih nadzornikov ljudskih šol, ki šol nič bolje ne nadzorujejo kakor nekdanj brezplačni dekani? Čemu to in uno, kjer bi se na tisoče stroškov državi prihranilo — al kaj bi to štrečno dalje predli, ker le bolj posrednje spada v vrsto onega, s čemur se ima kmetijstvu pomagati.

Vrnimo se tedaj do sredstev, s katerimi naj bi se kar naravnost kmetijstvu na pomoč prišlo.

Da kmetovalec v dolgove zabrede, to je glavni vzrok njegovih nadlog; dolgovi pa so rak, ki spodjeda gospodarstvo. Kmetovalec išče na upanje denarja, ki ga potrebuje, in ga, če posojilo vknjižiti (intabulirati) dá na posestvo svoje, tudi dobí za 6, 8, 10 ali še več odstotkov, če pade oderuhu v pest. Ko bi kmetovalec izposojeni denar mogel obrniti za kako posebno zboljšanje svoje kmetije, no, to bi še dobro bilo, ker bi tako zboljšano kmetijstvo donášalo več dohodkov, — al dolg se dela večidel iz družih vzrokov. O zapravljevcu tukaj ne govorimo; al ta si želi kmetijo kupiti, da bi postal sam svoj gospodar, in tako z dolgovi prične gospodarstvo, — uni, kedar po očetu prevzame gospodarstvo, mora svojim bratom ali sestram izplačati precejšnjih zneskov, — drugi pošilja več fantov v višje šole, ki mu prizadevajo stroškov čez njegovo moč, — in tako je še družih vzrokov dokaj. Kme-

tovalec postane zadolžen, mora visoke obresti (činže) plačevati po 6, 8, 10 ali še več od sto, — njemu pa kmetija donša komaj 3 ali 4 odstotke. No, kam pa pelje to? Da pokončuje svoj gozd, če ga ima, ali, da kos za kosom prodá od svojega zemljišča, da je čedalje manje, in na zadnje še ostanek more na boben; kedar pa do tega pride, prodaja vse, kar le iz zemlje izruvat ali s hiše in družega poslopja odtrgati more.

Na tak način zadolženo posestvo kmetovalčevo je prvi korak k propadu kmetije, — po tem pa zabrede čedalje globokeje v dolgove, ker dandanes ne manjka tistih oderušnih pijavk, ki mu še denarja na posojilo ponujajo za judovske obresti. Po pravici smemo tedaj reči, da hipotekarno zadolženje, to je, tako zadolženje, pri katerem se upniku zastavi posestvo, je sila nevaren izrastek današnjega modernega denarnega in kreditnega barantanja, ki ga zadnjih deset let čedalje več vidimo na svetu.

Naj po vsem tem zdaj razodenemo svoje misli, s kakimi postavnimi naredbami bi se dalo v okom priti propadanju malih kmetij.

1. Kakor pri nekaterih (fideikomisnih) velikih posestvih, naj tudi za male kmetije se naredi postava, po kateri kmetije lastnik ne more celega posestva zadolžiti. Če so uže nekdanj grajščaki spoznali, da je na korist naslednikom treba, vsaj en del posestva zavarovati, na katerega se ne sme dolg narejati in se je s tem stabilneta grajščinska ohranila zakaj bi se — z ozirom na današnji grozni propad kmetij — enaka postavna naredba ne upeljala za male kmetije? Tudi v zahodnih državah ameriških, kakor tudi v Kanadi veljajo postave, ki eksekutivne prodaje celega posestva zavoljo dolgov ne dopuščajo; ta postava se tam imenuje „homestead laws“ (Heimstetten-Gesetz, domovja postava). V imenovanih državah, kjer so posestva sila velika, je po 240 orolov v prepoved dejanjih, ki se posestniku zavoljo dolga ne smejo eksekutivno prodati. Po tej postavi stoji kmetovalec vsaj deloma na trdnem. Če veljajo take postave kje drugod, zakaj bi ne obveljale pri nas, kjer je kmetijstvo v tako nesrečnih razmerah.

2. V isti namen treba nam je postave za dedinsko nasledstvo (Erbfolgegesetz) v ta cilj in konec, da se sinu, ki ima po očetu posestvo prevzeti, ne nalože tolika bremena, da mora preje ali pozneje na kant priti s podedovano (poerbano) kmetijo.

3. Postavno naj se prepové neizmerno razkosevanje zemljišč s tako odločbo, da toliko zemlje ostane zmerom skupaj, da se rodovina kakih 5–6 glav od posestva živiti more.

4. Uže davno pričeta postava za zložbo zemljišč (Commassationsgesetz) naj se kmalu dovrši.

5. Postava zoper oderušstvo naj se nemudoma vpelje.

6. Svobodno ženitovanje naj se ustavi in občinam pravica dá, da morejo zakone hlapcev in družih nemaničev zabraniti.

7. Posojilnice (zaloznice) naj se v središči vsake dežele ustanovijo, pri katerih bi kmetovalec proti primernemu poroštvu pa brez velikih potov in kolektivnih stroškov posojilo dobil.

8. Želeti bi bilo tudi, da se postavna kontrola priredi, katera nadzoruje, ali je kmetovalec izposojeni denar res obrnil v zboljšanje svojega kmetijstva ali pa ne.

9. Ker zadnja leta čedalje dalje sega tisti grozni vandalizem, da lastniki taci posestev, ki se imajo eksekutivno prodati, jih na vso moč pokončujejo,

je tudi postave potreba, po kateri se v okom pride razuzdanemu početju.

10. Za pouk naših kmetov v kmetijstvu se ubogo malo stori. Za pouk obrtniške mladine so se naredile realke, za pouk kmetijske mladine so nižje kmetijske šole le še bele vrane, in popotni učitelji kmetijstva tudi redka prikazen. Ni tedaj čuda, da mora naš kmet misliti, da se kmetijstva ni treba prav nič učiti in da zadostuje, kar sin vidi pri svojem očetu, ki se je tudi le sam po svojih izkušnjah prav ali ne prav učil. Res je sicer, da se na nekaterih ljudskih šolah uči nekoliko sadjereje ali kak drug odlomek kmetijstva, in da sem ter tje je kaka „nadaljevalna kmetijska šola“, — al vse to so nekake drobtine brez sisteme, brez prave organizacije. In vendar je dobro organiziranih nadaljevalnih kmetijskih šol povsod tam po kmetih treba, kjer so ljudske šole. Ko je mladeneč dovršil ljudsko šolo, ne na preveč let raztegneno, naj se takemu, ki ne gré v gimnazijo ali realko, ampak domá pri kmetijstvu ostane, odpre za par let nadaljevalna kmetijska šola, da se v njej podučí vsaj v glavnih strokah umnega kmetijstva. S tolikim znanstvom navdani mladeneč postane potem uže pripraven, da na kmetijstvu svojega očeta ali na svojem kmetijstvu dela umne izkušnje.

Organizacija nadaljevalnih kmetijskih šol po kmetih je tedaj živa potreba; take šole bodo prava vseučilišča kmetijski mladini in velikanska pomoč, da kmetijstvo pride na bolji stan. —

To so misli, katere razodenemo našim poslancem z željo, da bi jih blagovolili prevdariti in oceniti.

Če vé kdo še kaj družega, naj pové, vsaj je gotovo, da bode državni zbor se v prihodnjem zasedanju uže lotil postav, po katerih se glavni steber državni — kmetijstvo — reši čedalje žalostnejega propada.

Klic našim deželnim in državnim poslancem iz Vipavske doline

Če morebiti ne sploh, pa vsaj nam Vipavcem je predobro znano, da je vipavski kmetovalec največji revež, kakor hitro ga trta par let zaporedoma zapusti, to je, ako mu ne obrodi. Vipavski kmetovalec pridela le redko redko kako leto dovolj živeža, osobito pa žita, to je, turšice in ječmena, družega žita pa tako skoro ne seje. Med desetimi leti more Vipavec gotovo vsaj v treh turšice dokupiti, če tudi je še tako dober posestnik in gospodar. Za obleko si ne pridela ne ene same nitke ne, vse si mora kupiti. Z eno besedo: vipavski kmetovalec si mora razen malo repe, zelja in fižola — pa še te pridelke mu čestokrat suša vzame — vse iz za vino strženega denarja kupiti, pa še davke in vse drugo plačati. Dohodkov iz živinoreje uže skoro v poštev ni jemati, kajti množina živine se je vsled vednih slabih vinskih letin — v poslednjih 10 letih je bila le ena dobra vinska letina, namreč leta 1875., med ostalimi pa je bilo le troje srednjih, vse druge ble so pa prav slabe — tako skrčila, da je žalostno videti. Srenje, katere so šteje pred 10 leti od 35 do 40 parov volov, imajo jih danes le 8 do 12; krav si drži uže najboljši posestnik le toliko, da ima za hišo potrebnega mleka, pa še med temi, koliko jih ni uže v računu, da se bodo morale na spomlad ali pa še poprej prodati za — plačanje davke.

No, v prošli zimi je vsled nenavadno ostrega mraza pa še vrhu vsega tega toliko trt popolno pozeblo, da je groza! Celó polje, kjer je bilo poprej na tisoče plant, to je, vrst trt med njivami, je zdaj vse golo. Vsi le nekoliko proti severu viseči vinogradi so tudi pozebli.